

pdf genereret den : 22/5-2008

Louis Bobé: Diplomatarium Groenlandicum 1492—1814. Aktstykker og Breve til Oplysning om Grønlands Besejling, Kolonisation og Missionering. — Med to Indledninger: 1, Opdagelsesrejser til Grønland 1473—1806; 2, Den grønlandske Handels og Kolonisations Historie indtil 1870. (= Meddelelser om Grønland, 55. bind. S. 1—54, 1—152 med 6 plancher, og 1—431. Udgivet af Kommissionen for videnskabelige Undersøgelser i Grønland. C. A. Reitzels Forlag). København 1936.

Gennem sin rige og brogede videnskabelige produksjon har dr. *Bobé* vendt sig til flere sider, især indenfor nordisk-dansk-tysk slægts- og personalhistorie henhørende til d. 18. årh.

Mindre kendt er vel, hvad han har præsteret på *Grønlandsforskningens* område.

Hvad der først falder i øjnene — her som i hans øvrige produksjon — er Louis Bobés fortrinlige samler- og udvælger-ævine ligeoverfor et vældigt arkivmateriale, som han har gennemgået. Vi kender hans literære indfølingssans og hans snart kunstneriske, snart nøgternt saglige fremstillingsevne. Gennem et langt liv har han udformet sin egen metode og teknik ved dokumenternes fremlægning og kommentering: hans inderste mål synes at være en gennem samtidige dokumenter belyst *individ- og slægtsskildring*, snart i kunstnerisk stil, snart i mere exakte former. Det er i en viss forstand moderne saga-kunst, med videnskabelig værdi.

Således også på det felt, jeg personlig kender særligt til: grønlandsforskningen og grønlandsfilologien.

Her har han netop i de sidste år præsteret et enestående arbejde; og han har avhjulpet mere end ett videnskabeligt savn, som det synes mig på mønstergyldig måde, ved udgivelsen av sit *Diplomatarium Groenlandicum 1492—1814*; aktstykker og breve o. s. v. Værket er optaget i vort videnskabelige magasin „Meddelelser om Grønland“, dateret 1936, men først udsendt ifjor, et værk på ialt 637 sider.

Det foreliggende arbejde leder tanken hen på et bekendt ældre værk: „Grønlands historiske Mindesmærker“, der udgivet av Det Kgl. Oldskriftselskab udkom i tre bind henimod midten av forrige årh. (1838—45). Deri finder man dokumenter og beretninger om Islands og Grønlands ældste historie, ledsaget av lærde kommentarer ved Rafn og Finn Magnusen, til oplysning om nordbotiden i Grønland.

¹⁾ Efter et foredrag (lidt udvidet) ved arbeidets fremlægning i det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab, d. 3. marts 1939.

Hvad dr. Bobé har taget sig for at belyse igennem sit grønlandske *Diplomatarium* er de senere tidsavsnit efter nordbotiden i Grønland.

Den videnskabelige vægt ligger på udnyttelsen av de fremdragne, kronologisk ordnede aktstykker, særlig i de to retninger, som er angivne ved indledningernes titler. Herigennem vindes der et ikke tidligere opnået perspektiv fra intervallet efter nordbokoloniernes undergang, ved genopdagelsen av de nordlige farvande om Spitsbergen, Grønland og NØ-Amerika indtil vore dage. Genopdagelsen skete ikke på en stuss; det var en langsom, gradvis process, der endnu fortsættes på fjerde århundrede, en sammenhængende historisk-geografisk tilegnelse i *viden* og kolonisasjon i *praksis*.

Diplomatariet begynder med et latinsk dekret udstedt av pave Alexander d. VI i 1492, angående udnævnelsen af Mads Knudsen til biskop i Garðar i Grønland. I de sidste 80 år (står der i dokumentet, hvis knudrede middelalderlatin har været en hård nød at knække) har der ikke været skibsforbindelse med det fjærne bispedømme, men nu vil benediktinermunken Mads Knudsen påtage sig hvervet som biskop og skal hjælpes så godt som muligt. Man får et indblik i pavehoffets udviklede og uden tvivl intrigante forretningsgang. Munken blev ikke biskop i Grønland. Han kom aldrig derover, men over verdenshavet sejlede Christoforo Colombo i det samme år.

Det sidst anførte dokument i Diplomatariet er fra 1814, en fransk artikel om fredstraktaten mellem Danmark og Sverrig vedrørende avståelsen av Norge, „la Groenlande, les Isles de Ferroé et d'Islande non comprises“, undertegnet Baron de Wetterstedt og Edmund Bourke. Dertil har dr. Bobé i bindets slutning (s. 410) føjet en interessant kommentar.

Mellem disse to tidsbestemte yderpunkter — det første (lidt tilfældigt) valgt i et av de tidlige dokumenter fra Vatikanet angående det „gamle Grønland“, som var forsvundet, hvorimod det sidste tidspunkt brat avslutter en periode i Grønlands historie (i landets historiske tilknytning til Skandinaviens lande) — imellem ligger der et langt tidsrum, hvori begivenhederne undertiden udfolder sig helt dramatisk. Der begyndte et kapløb fra Evropa for at finde en bekvem vej over havet til det fjærne Indien vesten om Atlanten. De første opdagere veed slet ikke, at det er det gamle Grønland, de har opdaget. I lang tid forvexles Spitsbergen med Grønland. Langsamt og ligesom tilfældigt opdages vestkysten. Kolonisasjonen gryr og gror udav den norske præsts idé, fastholdt med en utrolig viljestyrke og tro. Forfatterens indledninger drager næring ikke blot

av de valgte akter og dokumenter, men av hans lærdom og kritiske fantasi.

I det hele er dr. Bobés kommentarer ikke det mindst interessante ved værket; de bringer en mængde ny enkeltoplysninger fra arkiverne — ligesom hans indledninger påviser kontinuiteten i opdagelsernes historie som i kolonisasjonens og uden tvivl også i den politiske historie. Værket belyser altså næsten alt vedrørende Grønlands skæbne gennem fem århundreder.

Der er navnlig et felt, hvor dr. Bobé har skabt værdier av stor videnskabelig interesse. Det er ved fastlæggelsen av de første engelske og hollandske rejseberetningers *stednavne* på Grønlandskortet. Han har, vistnok ubestrideligt, identificeret lokaliteterne, endskønt navnene ofte skiftede med de vekslede ekspedisjoner. Han har påvist, hvor hver ekspedisjon har været inde på kysten, således som vi nu kender denne fra moderne kort. Louis Bobés opgave minder ikke så lidt om *Finnur Jónssons* bekendte fastlægning av de gamle nordbobygders topografi på grundlag av sagaerne og andre gamle skrifter — men dette puslespil var et så meget mere hypotetisk arbejde end dr. Bobés, som *Finnur Jónsson* ikke selv havde besøgt Grønland¹⁾. Louis Bobé forberedte derimod *sin* opgave ved fire sommerrejser langs den grønlandske vestkyst, i 1912—15, og kan altså tale med om tingene af selvsyn. Han bar sig ad på lignende måde som senere professor *H. P. Steensby*, der fulgte de grønlandske Nordboers spor i Amerika ved en undersøgelsesrejse til Sankt Lawrence-flodens munding. — Dr. Bobé har på en såre heldig måde sammenknyttet sine erfaringsindtryk fra Grønland med sine arkivstudier.

Dette er gang på gang kommet ham til gode i den lange række av værker han siden disse rejser har offentliggjort om Grønland, fx. ved de nye udgaver, han besørgede av *Hans og Poul Egedes* værker (*Relationerne 1721—1736* og *Perlustrationen (1741)*), i *Meddelelser om Grønland*, bd. 54, 1925).

Der er også et andet og særligt felt, hvor dr. Bobé ved et heldigt arkivfund synes at ha fremkaldt et problem av stor videnskabelig interesse for Grønland-Amerikas opdagelseshistorie. Han har sikkert selv følt sig overfor uanede muligheder, da han i 1909 i Rigsarkivet fandt et brev, der bragte et nyt vidnesbyrd om de danske kongers gamle bestræbelser for at genopdage Grønland og hævde

¹⁾ *Finnur Jónsson*: Udsigt over den islandsk-grønlandske Kolonis Historie (Nordisk Tidsskr. 1893); Grønlands gamle Topografi efter Kilderne, Østerbygd og Vesterbygd (Meddelelser om Grønland bd. 20, 1898).

Danmark-Norges gamle rettigheder i de nordlige farvande. Dr. Bobés fund af Hamburgborgermesteren *Carsten Grypps brev* („mytt egener handth“) til Kong *Christian III* (dat. 3. Marts 1551) viste os pludselig Danmark i en hidtil ukendt aktivitet allerede på *Christian den II's* tid indenfor de europæiske opdagertogter, der var kommet igang i tiden nærmest før Amerikas opdagelse, nemlig på den portugisiske kongebroders, *Henrik av Navarras* initiativ. Det nævnte brev bringer, næsten som i forbigående, en vigtig efterretning, hvorom man tidligere kun har haft en meget sparsom og ganske uforstået antydning hos svenskeren Olaus Magnus. Fundet af dette dokument — no. 4 i diplomatariet — efterfulgtes af en livlig og stadigt voxende diskussion både mellem forskere i Norden (især A. Bjørnbo, Carl S. Petersen, Fr. Nansen, Sof. Larsen) og i den øvrige verden — en standende strid, som vel endnu ikke er avsluttet. I det her foreliggende værk har dr. Bobé kun ofret spørgsmålet en enkelt side, hvor sagen refereres, idet han overlader den videre forfølgelse af problemet til de mere kompetente i æmnerne den arktiske *geografi* og *kartografi*.

Udad peger også spørgsmålet om de danske kolonibestræbelser ligeoverfor *Hollænderne* som gamle hvalfangere i *Strat Davis*. Hollænderne ønskede i den første periode, efter at de hade begyndt deres besejling af *Straat Davis*, at hævde førsteretten til handelen med de indfødte og til udbyttet af fangsten langs kysterne. Dr. Bobé har i denne forbindelse fremdraget den hollandske skipper *Lourens Feyke Haans* skrifter fra tiden umiddelbart før *Hans Egedes* ankomst til Grønland i 1721. Han har belyst enkelthederne i det stadig skærpede mellemværende mellem Hollænderne og de danske, en spænding, der tilsidst udløstes i et regulært søslag ved *Makelijk Oud* (vort Jakobshavn) i *Diskobugten*, det var i 1739, i det attende år efter den danske kolonisasjons begyndelse.

Den hollandske flotilje, der førtes av *Pieter Molenaer* ombord på galeasen „*Straat Davis*“, og som bestod av fire skibe, var ikke så godt armeret som *Niels Fynboes* tre galioter, der var sendt op til Grønland av Grønlands patron *Jakob Severin*. Der gik splinter av de hollandske skibe, som efter et par timers kanonade overgav sig, uden at der var gået menneskeliv tabt. — Skibene blev altså dansk prise, og det hollandske mandskab blev ufortøvet sendt hjem ombord på de tilfældige hollandske hvafangerskibe, der lå i *Davisstrædet*. Der påfulgte et diplomatisk mellemspil, men, som Bobé skriver: „Generalstaterne savnede på den tid lyst og energi til at øve stærkere pression på Danmark“.

Interessant er det at følge, hvordan de danske konger forstod at

knytte dygtige navigatører fra udlandet til deres ekspedisjoner — fx. i brevet fra *Frederik II* (15. August 1582) til *Dronning Elisabeth*, hvori den danske konge anmoder om at få *Martin Frobisher* i sin tjeneste (hvad der dog ikke lykkedes).

På Chr. IV's tid blev en hollandsk navigatør *Joris Carolus*, opdageren av Jan Mayen, knyttet til navigationsskolen i København.

Også *David Danell* var hollænder av fødsel. Hans opdagelsesrejser til Øst- og Vestkysten gav Frederik III anledning til at anbringe en *isbjørn* i blåt felt i rigsvåbnet som tegn på højhedsretten til Grønland som dansk kronland, side om side med stokfisken (Island) og fåret (Færøerne).

Skulde jeg til slut samle de områder, hvor det synes mig, at Louis Bobés Diplomatarium i særlig grad beriger grønlandsforskningen indadtil og udadtil, måtte det vel især blive disse:

1) Indenfor den nordlige geografis og kartografis historie kommer adskillige ny oplysninger i betragtning, måske begyndende med Hamburgborgmesteren *Carsten Grypps* brev til Chr. III, — men dernæst understreges især dette: *kontinuiteten i besejlingernes historie*; den fremtræder nu klarere end nogensinde, i selve overleveringen av kendskabet til besejlingskurserne lige fra de første tider (Eriksstævnet) til de store opdagelsesrejsers tid, navnlig de ihærdige bestræbelser fra portugisisk, engelsk og dansk side for at finde en nordpassasje, om muligt helt ud til Indien.

2) Selve de „grønlandske“ ekspedisjoners topografiske resultater, derunder *stednavnenes* historie, er hermed ført et stort skridt videre. Stednavnenes fastlægning på kortet gennem tiderne i stadig skiften og avløsning, tilsidst overvægten av danske og eskimoiske stednavne på kortet gir en talende og sproglig illustrasjon til kolonisasjonens historie. Til vor tid er der efterladt ikke så få av Hollændernes stednavne på Grønlandskortet.

3) En betydningsfuld berigelse bringer Bobés værk det intimere kendskab til Danmark-Norges kolonisasjons- og handels-metoder overfor landets urbefolkning,

4) — men endelig har vi nu fået en samlet oversigt over en mængde vigtige kildekrifter til den grønlandske *handels-historie*, som her for første gang er skildret i den lange sammenhæng fra landets genopdagelse og lige op til året 1870. Derunder kastes der også lys over Danmark-Norges politiske kamp for at hævde den gamle suverænitetsret. Den her offentliggjorte samling av dokumenter er ialtfald fyldigere end nogen tidligere og synes at være særdeles skønsomt udvalgt.

Bobés *Diplomatarium Groenlandicum* er et meget selvstændigt, ikke før gjort arbejde av blivende værd for Grønlandshistorien. Vi veed nu gennem dette værk mere om Grønland og de omliggende farvande end før, set i historiens perspektiv.

Det har taget lang tid, mindst et halvt menneskeliv, at udarbejde dette værk — endelig i 1936 blev det modnet, og hurtigere kunde det vel ikke gøres. Som det er, gør det forfatteren ære, som det gør den danske grønlandsforskning ære.

William Thalbitzer.
